

УДК 342.5-055.2(47+57)«193»

*Т. О. Лахач***ЖІНКИ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ У РЕГЛАМЕНТАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ 1930-х РОКІВ**

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,
вул. Остроградського, 2, м. Полтава, 36000, Україна

Лахач Таміла Олександрівна, к. і. н., доцент кафедри історії України, e-mail lakhach@rambler.ru

АНОТАЦІЯ

Автор статті показує суперечливість державних перетворень 1930-х років щодо жінок у Радянській Україні та аналізує основні регламентаційні дії влади, спрямовані на формування нової системи жіночих цінностей та родинних потреб загалом. Також акцентується увага на причинах різкого скорочення народжуваності і державних методах стабілізації такої ситуації.

Крім того, висвітлюються регламентаційні дії влади, що були спрямовані на формування нової системи жіночих цінностей та родинних потреб. Як наслідок — це виявилось протиприродним, негативним явищем у практиці відносин між інститутами держави і сім'ї.

Об'єктом дослідження є регламентаційна система державних перетворень з питань соціального статусу українського жіноцтва у 1930-х роках. Предметом виступає жінка Радянської України у повсякденному житті. Представлений огляд даної теми побудовано за проблемно-хронологічним принципом у зрізі соціально-правової історії.

Ключові слова: держава; влада; регламентація; жінка; шлюб; сім'я; цінності; відносини; суспільство; перетворення; народжуваність; закон; репресії.

Т. А. Лахач

**ЖЕНЩИНЫ СОВЕТСКОЙ УКРАИНЫ
В РЕГЛАМЕНТАЦИОННОЙ СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВЕННЫХ
ПРЕОБРАЗОВАНИЙ 1930-х ГОДОВ**

Полтавский национальный педагогический университет
имени В. Г. Короленко,
ул. Остроградского, 2, г. Полтава, 36000, Украина

Лахач Тамила Александровна, к. и. н., доцент кафедры истории Украины, e-mail lakhach@rambler.ru

АННОТАЦИЯ

Автор статьи освещает противоречивость государственных преобразований 1930-х годов в отношении женщин в Советской Украине и анализирует основные регламентационные действия власти, направленные на формирование новой системы женских ценностей и семейных нужд в целом. Также акцентируется внимание на причинах резкого сокращения рождаемости и государственных методах стабилизации сложившейся ситуации.

Кроме этого, свещаются регламентационные действия власти, которые были направлены на формирование новой системы женских ценностей и семейных нужд. Как следствие — это оказалось противоестественным, негативным явлением в практике отношений между институтом государства и семьи.

Объектом исследования является регламентационная система государственных преобразований по вопросам социального статуса украинских женщин в 1930-х годах. Предметом выступает женщина Советской Украины в повседневной жизни. Представленный обзор данной темы построен по проблемно-хронологическому принципу в срезе социально-правовой истории.

Ключевые слова: государство; власть; регламентация; женщина; брак; семья; ценности; отношения; общество; преобразования; рождаемость; закон; репрессии.

T. O. Lakhach

WOMEN OF THE SOVIET UKRAINE IN THE REGULATORY SYSTEM OF GOVERNMENT REFORMS OF THE 1930s

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University,
2 Ostrohrads'koho St., Poltava, 36000, Ukraine

Lakhach Tamyla Oleksandrivna, PhD in History, Associate Professor of the Department of history of Ukraine, e-mail: lakhach@rambler.ru

ABSTRACT

The author highlights the inconsistency of government reforms of the 1930s with respect to women in the Soviet Ukraine and analyzes the basic regulatory actions of the authorities aimed at creating a new system of women's values and needs of the family as a whole. Attention is also focused on the reasons for the sharp reduction in the birth rate and on the state methods of stabilization of the situation.

In addition, the paper covers regulatory actions of the authorities, which were aimed at creating a new system of women's values and family needs. This resulted in appearance of an unnatural, negative phenomenon in the practice of the relations between the state and the family institution.

The object of the research is the system of government regulatory reforms in the area of the social status of Ukrainian women in the 1930s. The subject is a Soviet Ukrainian woman in her everyday life. The topic is studied using the problem-chronological principle from the point of view of the social and legal history.

Key words: state; power; regulation; woman; marriage; family; values; relations; society; transformations; birth-rate; law repressions.

Сучасний етап вітчизняної історіографії позначений збільшенням частки досліджень з історії жіночого питання. У цьому зв'язку неабиякий гносеологічний потенціал має вивчення історії радянської жінки у регламентаційній системі державних перетворень 1930-х років. Особливої актуальності набуває дослідження процесу формування нової системи родинних потреб внаслідок Голодомору 1932–1933 років в Україні й регламентаційного контролю держави в подальшому над жінкою-матір'ю й регулюванням кількості народжень дітей.

У історичній літературі вже започатковано вивчення означеної проблеми. Однак коло інтересів істориків обмежене фрагментарною інформацією про державно-сімейні й родинні відносини 1930-х років (тим більше — роль жінки у сімейній

площині). Часто проблема вичерпується історією родин репресованих. Та, здебільшого, увага приділяється описовій стороні даної теми, а відтак, майже не вивчені причини і наслідки самого явища

Незважаючи на те, що проблема життєдіяльності жінок Радянської України протягом 1930-х років не була предметом спеціального історичного дослідження, окремі її аспекти знайшли своє відображення в історіографії. Важливу роль для нашого дослідження становили праці С. І. Білоконя [1], Т. В. Воронської [2], О. О. Кривулі [3], С. В. Кульчицького [4; 5], С. Максудова [6], В. М. Нікольського [7], Ю. І. Шаповала [8] та ін.

Перш за все слід зазначити, що «жіноче питання» у Радянській Україні мало свою вагу від початку становлення більшовицької влади, але значно ускладнилося за рахунок Голодомору 1932–1933 років. Велика смертність та різке скорочення народжуваності були викликані як фізіологічними причинами, так і психологічною реакцією населення на погіршення рівня та умов життя. Якщо українські жінки все ж таки вагітніли в таких умовах, вони часто вдавалися до абортів. Співвідношення народжень і абортів в Україні 1934 року повідомляє таблиця [6, с. 122].

Таблиця 1
Співвідношення народжень і абортів в Україні в 1934 році

Народження і аборти	Місто	Село	Усього
Чисельність жителів	7160	21840	29000
Чисельність жінок 15–50 років (тис.)	2000	6400	8400
Народжень (тис.)	100	608	708
Абортів із зсувом на 7 місяців назад (тис.)	300	480	780
Народжень і зсунутих абортів (тис.)	400	1088	1488
Народжень на 1000 жителів	14	27,8	41,8
Абортів на 1000 жителів	42	22,0	64
Народжень і абортів на 1000 жителів	56	49,8	105,8
Народжень на 1000 жінок 15–50 років	50	95	145
Абортів на 1000 жінок 15–50 років	150	75	525
Народжень і абортів на 1000 жінок 15–50 років	200	170	370

З таблиці дослідника С. Максудова можна зробити висновки, що народжуваність дітей на 1000 жінок віком 15–50 років і, загалом, народжуваність на 1000 міських й сільських жите-

лів, становить меншу кількість, ніж абортів на ту ж кількість населення у даний період.

У зв'язку із зменшенням народжуваності в Україні після Голодомору, станом на 1 січня 1936 року, почало спостерігатися й значне зменшення дитячих садків і кількості дітей у них. Відділ народної освіти причиною зменшення офіційно вважав їх недостатнє фінансування. Так чи інакше, мережа дитячих садків скоротилася і в місті, і в селі майже втричі (див. табл. 2) [10, арк. 15].

Таблиця 2

Мережа дитячих садків і дітей у них 1935–1936 років

Дитсадків		Дітей у них
У містах	01.01.1935 — 1625	91105
	01.01.1936 — 1543	86722
У селах	01.01.1935 — 1736	64694
	01.01.1936 — 1143	38940

Примітно, що тенденція малодітності виявилася в Україні значно раніше, ніж із нею почали боротися більшовики. Однак це не означало, що процес народжуваності держава не контролювала. Навпаки, для стабілізації ситуації в 1934 році проводили такі профілактичні заходи, як роз'яснювальна робота поміж жінок, розбудова пологових будинків (особливо на селі), оплата декретних відпусток тощо [11, арк. 1]. Щоб зрозуміти всю серйозність державних намірів щодо підвищення народжуваності, наведемо такі факти: «Наркомздравом України у 1934 році було заплановано на 1935 рік відкриття нових 1080 пологових будинків на 3300 ліжок... Потребу акушерок на 1935 рік було намічено задовольнити таким чином: 1) два випуски акушерських технікумів — 600 чоловік; 2) залучення усіх акушерок, що працюють зараз не за спеціальністю, — 400 чоловік; 3) докваліфікація лікарських помічників — 100 чоловік; 4) використання внутрішніх ресурсів областей, районів — 100 чоловік» [11, арк. 5]. Для контролю і вивчення ситуації Наркомздрав України скликав на початку лютого 1935 року Всеукраїнську раду, залучивши представників колгоспного активу.

Проте названі заходи зазнали поразки. Не минуло і десяти років існування Сімейного кодексу УСРР 1926 року, як стало

очевидно, що попередні спрощення стосовно шлюбу та розлучення не виправдовують себе. Тому в 1936 році, всупереч думці більшості радянського населення, держава вдалася до безцеремонних регламентаційних дій стосовно української сім'ї. Право жінки на особисту свободу, проголошене радянською владою після революції, було розтоптане рішенням про заборону абортів у 1935 році. Це відображено в Постанові ЦВК і РНК СРСР «Про заборону абортів, збільшення матеріальної допомоги багатодітним родинам, розширення мережі пологових будинків, дитячих ясел і дитячих садків, посилення кримінального покарання за несплату аліментів і про деякі зміни у законодавстві про розлучення», прийнятій 27 червня 1936 року [11, с. 407].

Вона демонструвала не пильнування держави за рівнем моралі у суспільстві, а лише прагматичну мету — хоч би у такий спосіб підняти народжуваність у країні і приховати наслідки терору щодо власного народу напередодні Всесоюзного перепису населення. Немовби отямившись, влада починає активну пропаганду захисту «соціалістичної сім'ї», оскільки вона нібито докорінним чином відрізняється від буржуазної, якій ще у 1920-х роках на мітингах пропонували нанести «останнього удару — зруйнувавши сімейне вогнище».

У другій половині 1930-х років децю змінюється радянська риторика, яка починає застосовувати патріархальні символи для навіювання жінкам упокорення їхнім «біологічно визначеним функціям», а звідси їхнім «природним» приватним та суспільним ролям. З'являється новітня радянська «ікона» жіночності, що поєднує образи жінки — стахановки і матері-героїні, що народжує здорових і повноцінних дітей для прийдешньої соціально-утопічної майбутності. Заохочується народження дітей, запроваджується визначення жіночого героїзму у залежності від кількості народжених дітей, передбачається збільшення допомоги при народженні дитини, встановлюється відпустка по вагітності та пологах, забороняється відмовляти жінкам у прийнятті на роботу з причин вагітності та знижувати їм з цього приводу заробітну плату, зобов'язується зберігати попередню зарплатню після переходу жінок на легшу роботу тощо. Вводилося два обмеження щодо спрощеної у 1920-х роках процедури розірвання шлюбу: по-перше, обов'язковим ставав «особистий виклик» до ЗАГСу чоловіка і жінки, по-друге, під-

вищувалася оплата реєстрації розлучення (першого — 50 крб, другого — 150 крб, третього й наступних — 300 крб). Після розлучення в паспорті колишнього подружжя робили спеціальну позначку. Таке нововведення держави було розповсюджене нібито в зв'язку з «боротьбою з легковажним ставленням до сім'ї і сімейних обов'язків» [13, с. 15].

Однак державні установи часто не дотримувалися встановлених норм. За матеріалами обстеження політико-виховної роботи поміж безпартійного активу фабрики імені Кутузова в Полтаві стосовно вагітних жінок виявлено систематичні порушення законодавства. Ознайомимося з одним із них: «У виховательки дитячого садка Гулько були передчасні перейми і 28 березня вона пішла з підприємства. Народила 1 квітня, лікарняний листок отримала з 1 квітня 1937 року. Коли ж вона з'явилася на роботу, їй відмовилися виплачувати гроші за період з 28 березня по 1 квітня, а також відмовили їй в роботі, як прогульниці» [14, арк. 4].

Натомість на виконання постанови «Про заборону абортів, збільшення матеріальної допомоги багатодітним родинам, розширення мережі пологових будинків, дитячих ясел і дитячих садків, посилення кримінального покарання за несплату аліментів і про деякі зміни у законодавстві про розлучення» ЦВК і РНК УСРР 4 серпня 1936 року прийняли постанову, згідно з якою в кодекси було внесено зміни та доповнення. Так, стаття 31 Кодексу законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану передбачала аліменти: для утримання однієї дитини — четверту частину заробітної плати відповідача, для утримання трьох і більше — 50 % зарплатні відповідача. Ця ж стаття регламентувала утримання аліментів у тих випадках, коли мати дітей і відповідач — члени колгоспу [15, с. 284].

Була також змінена стаття постанови № 45, яка в новій редакції передбачала, що запис про скасування шлюбу проводиться лише після виклику подружжя в ЗАГС і сплати за реєстрацію розлучення грошового збору. При цьому його розмір було збільшено, а в паспортах подружжя органи ЗАГСу робили відповідну відмітку про розірвання шлюбу.

Крім того, встановлено чіткий порядок публікації в періодичних виданнях матеріалів про визнання особи безвісно відсутньою або померлою, про зміну прізвища та імені, про

встановлення й відміну опіки, розірвання шлюбу, а ще регламентувалися порядок та терміни реєстрації народження і смерті. Відповідні доповнення та зміни були внесені й до Кодексу про сім'ю, шлюб і акти громадянського стану Української СРР та в Положення про реєстрацію актів громадянського стану [15, с. 285].

Державна регламентація шлюбно-сімейних відносин у радянській Україні 1930-х років була офіційно закріплена Конституцією СРСР 1936 року і Конституцією УРСР 1937 року. Незважаючи на те, що законодавство про сім'ю пропонувало принцип державної охорони інтересів матері та дитини, факти суперечили дійсності.

Протягом 1930-х років держава справді переймалася станом жінки-матері і дитини, але винятково в межах власних інтересів. Збільшуючи допомогу при народженні, продовжуючи декретні відпустки тощо, влада головними завданнями вважала зміцнення державного контролю над ситуацією і якнайшвидше досягнення поставленої мети — збільшити приріст українського населення та виховати молоде покоління в дусі диктатури пролетаріату.

Важке і часто непосильне становище жінок в Україні задовольняло регламентаційний інтерес держави, адже саме завдяки соціальним підходам уже на початку 1937 року була вирішена проблема малонароджуваності:

Роки	Всього народилося
1933	4707
1934	5716
1935	7591
1936	8950
1937	100962

Кількість народжень за 1937 рік зазначено на початок року. Тож якщо на початок 1937 року фіксувалося 100962 народжень, то можна припустити, що на кінець 1937 року кількість народжень складатиме 201924. Отже, у 1937 році народилося вдвічі більше дітей, ніж у 1933–1934 роках загалом [16, арк. 34]. Стабілізація ситуації стала можливою в результаті регламентаційних зусиль держави щодо шлюбно-сімейних взаємин, але порівняно з попередніми даними кількісний показник народжених і померлих у Радянській

Україні разюче відрізнявся. Про це свідчить таблиця, де зазначені результати природного приросту населення за 10 років (табл. 3) [4, с. 90–91].

Таблиця 3

Стан і результати природного руху населення УСРР за 10 років
(у тисячах)

Роки	Всього народилося	Всього померло	Природний приріст
1927	11844	5226	+6618
1928	11393	4957	+6436
1929	1080	5387	+4523
1930	1023	5381	+4849
1931	9753	514	+4606
1932	782	6682	+1138
1933	470	18503	-13794
1934	5716	4834	+882
1935	7591	3419	+4172
1936	900	350	+550

Отже, можна припустити, що протягом 10 років кількість осіб, які виїхали за межі УСРР, дорівнює кількості осіб, які приїхали на територію УСРР, а загальна чисельність населення УСРР станом на січень 1937 року повинна дорівнювати 28 925 400 чоловік плюс 2 582 800, тобто 31 508 2 тисячі чоловік, отже, більше, ніж насправді при перепису, на 3,3 мільйона чоловік [4, с. 90–91].

Таким чином, у 1930-х роках нагальною проблемою для радянської держави стало різке зменшення народжуваності в Україні після Голодомору. Для боротьби з таким явищем, всупереч думці більшості радянського населення, уряд вдається до регламентаційних дій стосовно жінок (українських зокрема). Постанова ЦВК і РНК СРСР «Про заборону абортів, збільшення матеріальної допомоги багатодітним родинам, розширення мережі пологових будинків, дитячих ясел і дитячих садків, посилення кримінального покарання за несплату аліментів і про деякі зміни у законодавстві про розлучення», прийнята 27 червня 1936 року була офіційно закріплена Конституцією УРСР 1937 року. Але такі регламентаційні дії держави щодо жінки-матері призвели до негативних наслідків: розповсюдження підпільних абортів, здійснюваних, як правило, в антисанітарних умовах, некомпетентними людьми, масових хвороб,

безпліддя тощо. Реалізуючи такі принципи, влада ігнорувала сімейні інтереси, жертвувала ними в ім'я «більш значущої» мети.

Отже, радянська система державних перетворень 1930-х років щодо української жінки мала банальну прагматичну основу — сприяти збільшенню народонаселення. Регламентаційні дії влади була спрямовані на формування нової системи жіночих цінностей та родинних потреб. Як показує досвід — це виявилось протиприродним, негативним явищем у практиці відносин між інститутами держави і сім'ї.

Література та джерела

1. Білокінь С. І. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917 — 1941 рр.): Джерелознавче дослідження: в 2 томах / Сергій Білокінь. — К., 1999. — Т. 1. — 446 с.
2. Воронська Т. В. Маловідомі сторінки історії. Радянська паспортна система / Т. В. Воронська, С. В. Кульчицький // Український історичний журнал. — 1999. — № 3. — С. 33–43.
3. Кривуля О. О. Жінки та індустріалізація в Україні (1929–1938 рр.): дис. ... канд. істор. наук : 07.00.01 / Кривуля Ольга Олександрівна. — Луганськ, 2004. — 193 с.
4. Кульчицький С. В. 1. Демографічні наслідки голодомору 1933 року в Україні. 2. Всесоюзний перепис 1937 року в Україні. Документи та матеріали / Станіслав Кульчицький / НАНУ Український інститут історії України. — К., 2003. — 192 с.
5. Кульчицький С. В. Голодомор 1932–1933 рр. як геноцид: труднощі усвідомлення / Станіслав Кульчицький. — К.: Наш час, 2008. — 424 с.
6. Максудов С. Н. Демографічні втрати населення України в 1930–1938 рр. / Садретдин Максудов // Український історичний журнал. — 1991. — № 1. — С. 121–127.
7. Нікольський В. М. Соціальний склад репресованих в Україні у 1937 р. / Володимир Нікольський // Український історичний журнал. — 2005. — № 2. — С. 141–162
8. Шаповал Ю. І. Людина і система: Штрихи до портрету тоталітарної доби в Україні / Юрій Шаповал. — К.: Ін-т національних відносин і політології національної АН України, 1994. — 271 с.
9. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України). — Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 6392. — 224 арк.
10. ЦДАГО. — Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 7098. — 53 арк.
11. ЦДАГО. — Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 6662. — 17 арк.
12. Державний архів Полтавської області (ДАПО). — Ф.-П 12. — Оп. 1. — Спр. 160. — 45 арк.

13. Нечаева А. М. Основные направления развития семейного права / Александра Нечаева // Семейное право России: проблемы развития: [сборник обзоров и статей]. — М., 1996. — 131 с.
14. ДАПО. — Ф. 3944. — Оп. 1. — Спр. 5. — 1489 арк.
15. История советского государства и права: в 3 томах; под ред. А. П. Косицына. — М.: Наука, 1977. — Т. 2. — 344 с.
16. ЦДАГО. — Ф. 1. — Оп. 20. — Спр. 7098. — 53 арк.

REFERENCES

1. BELOKON, S. I. (1999) *Masovyy teror yak zasib derzhavnoho upravlinnya v SRSR (1917–1941 rr.): Dzhereloznavche doslidzhennya — Mass terror as a tool of state control in the USSR (1917–1941): the Source study*. Vol. 1. Kiev. (in Ukrainian)
2. BORONSKA, T. V. & Kulchytsky, S. V. (1999) Malovidomi storinky istoriyi. Radyans'ka pasportna systema — Little-known pages of history. The Soviet passport system. *Ukrayins'kyi istorychnyy zhurnal — Ukrainian historical journal*. 3. p. 33–43. (in Ukrainian)
3. KRIVULYA, O. A. (2004). *Zhinky ta industrializatsiya v Ukrayini (1929–1938 rr.) — Women and industrialization in Ukraine (1929–1938)*. Unpublished PhD thesis. Lugansk: Lugansk University. (in Ukrainian)
4. KULCHYTSKY, S. V. (2003) *Demohrafichni naslidky holodomoru 1933 roku v Ukrayini. Vsesoyuznyy perepys 1937 roku v Ukrayini. Dokumenty ta materialy — Demographic consequences of the famine of 1933 in Ukraine. All-Union census of 1937 in Ukraine. Documents and materials*. Kyiv: NASU Institute of history of Ukraine. (in Ukrainian)
5. KULCHYTSKY, S. V. (2008) *Holodomor 1932–1933 rr. yak henotsyd: trudnoshchi usvidomlennya — The Holodomor of 1932–1933 as genocide: difficulties of realizing*. — Kyiv: Our time, 2008. (in Ukrainian)
6. MAKHUDOV, S. N. (1991) Demohrafichni vtraty naselennya Ukrayiny v 1930–1938 rr. Demographic losses of Ukraine in 1930–1938. *Ukrayins'kyi istorychnyy zhurnal — Ukrainian historical journal*. No. 1. p. 121–127. (in Ukrainian)
7. NIKOLSKYY, V. N. (2005) Sotsialny sklad represovanykh v Ukrayini u 1937 — The social composition of the repressed in Ukraine in 1937. *Ukrayins'kyi istorychnyy zhurnal — Ukrainian historical journal*. No. 2. 141–162. (in Ukrainian)
8. SHAPOVAL, Y. I. (1994) *Lyudyna i systema: Shtrykhy do portretu totalitarnoyi doby v Ukrayini — Man and system: a portrait of the totalitarian era in Ukraine*. Kyiv: Institute of national relations and political science of the national Academy of Sciences of Ukraine. (in Ukrainian)
9. Fund 1. Description 20. Case 6392. Tsentralnyy derzhavnyy arkhiv hromadskykh obyednan Ukrayiny — Central state archive of public associations of Ukraine. Kyiv.

10. Fund 1. Description 20. Case 7098. Tsentralnyy derzhavnyy arkhiv hromadskykh obyednan Ukrainy — Central state archive of public associations of Ukraine. Kyiv.
11. Fund 1. Description 20. Case 6662. Tsentralnyy derzhavnyy arkhiv hromadskykh obyednan Ukrainy — Central state archive of public associations of Ukraine. Kyiv.
12. Fund P-12. Description 1. Case 160. Derzhavnyy arkhiv Poltavskoyi oblasti — State Archive of Poltava Region. Poltava.
13. NECHAEVA, A. M. (1996) Osnovnyie napravleniya razvitiya semeynogo prava — The main directions of development of family law. in: NECHAEVA, A. M. (et al.) (eds.) *Semeynoe pravo Rossii: problemy razvitiya — Family law of Russia: problems of development*. Moscow. (in Russian)
14. Fund 3944. Description 1. Case 5. Derzhavnyy arkhiv Poltavskoyi oblasti — State Archive of Poltava Region. Poltava.
15. KOSITSYN, A. P. (ed.) (1977) *Istoriya Sovetskogo gosudarstva i prava — The history of the Soviet state and law*. Vol. 2. Moscow: Nauka. (in Russian)
16. Fund 1. Description 20. Case 7098. Tsentralnyy derzhavnyy arkhiv hromadskykh obyednan Ukrainy — Central state archive of public associations of Ukraine. Kyiv.

Надійшла до редакції 30 грудня 2014 р.

УДК 930.25 «1920/1939»

В. В. Пагор

**МЕДИЧНА ОСВІТА УКРАЇНИ В УМОВАХ
ТОТАЛІТАРИЗМУ: ДО ПРОБЛЕМИ МАТЕРІАЛЬНО-
ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУ В 1920–1930-ті рр.**

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32301, Україна

Пагор Валентин Віталійович, аспірант кафедри історії України,
e-mail: pahor@mail.ru

АНОТАЦІЯ

У статті йдеться про становлення вищої та середньої медичної освіти Радянської України в 1920–1930-х рр. Охарактеризовано матеріально-технічне забезпечення навчальних закладів (Київського, Вінницького медичних інститутів, Одеського клінічного інституту).